

Pasvalio rajono
Joniškėlio Gabrielės Petkevičaitės-Bitės vidurinė mokykla

Ieva Ilgutytė
12b klasės mokinė

Rašinys
Moksleivių savivokos raiška
Joniškėlio miestelio mokykliniuose atminimuose

Pasvalio Mariaus Katiliškio bibliotekos konkursui

Mokytoja Laima Vaitkevičienė

Joniškėlis
2006

Atminimai (arba dar vadinamos atmintys) yra viena iš mokyklinės tautosakos rūšių. Beje, „Lietuvių kalbos žodynas“ šios žodžio reikšmės nenurodo, gal terminas bus įvestas Marcelijaus Martinaičio su eilėraščių rinkiniu „Atmintys“. Pastaruoju metu mokyklose atminimai prarado savo svarbą. Jie gyvavo praktiškai iki nepriklausomybės atgavimo, nors išnykimo priežastys visai nėra susijusios su šiuo istoriniu įvykiu. Šiame darbe bus analizuojami albumai, parašyti žanro klestėjimo laikotarpiu, aštuntuoju dešimtmečiu, o surinkti jie iš Joniškėlio Gabrielės Petkevičaitės-Bitės vidurinę mokyklą, esančią Pasvalio rajone, baigusių žmonių. Nors šie atminimai buvo traukiami iš giliausių namų užkaborių, tamsių spintų ar net dulkinų rūšių, žmonėms jie tebeturi tam tikrą moralinę vertę. Prisiminimai – labai svarbi kiekvieno žmogaus gyvenimo dalis, nors jais ir negyvenama. Tad atiduoti savo albumų juos paskolinę žmonės nesutiko.

Žinoma, sunku kalbėti apie laiką, gyvenimo suvokimą bei tradicijas, jei nesi šito patyręs pats. Bet nuogirdos, pasakojimai ir ypač rašytiniai šaltiniai padeda suvokti kai kurių dalykų esmę. Šiuo atveju mokyklos baigimo šventės esmę. Ko, kiek ir kaip linkima, akla kopijuojami tekstai ar pasireiškia ir adresanto išmonė, maloni tradicija ar įgrisusi pareiga, - štai ką maga sužinoti praėjus keliems dešimtmečiams, kai anuomet rašyti albumai ramiausiai sau guli lentynose ir yra visiškai pamiršti. Kaip keičiasi albumų turinys ir grafinis vaizdas bėgant metams? Cituojama, kuriama ar paprasčiausiai perrašoma? Ar yra populiariausių eilėraščių, posakių klišės? Kokios jos? Kaip ir kiek susiję rašantysis ir tas, kuriam rašoma? Štai dar keletas klausimų, į kuriuos bus mėginama atsakyti šiame darbe. Turbūt nekyla abejonių, jog čia, kaip ir visur, kur tik atsiranda masinis vartojimas, atsiranda logiški bei nesunkiai paaiškinami dėsniai. Taigi šio darbo tikslai:

1. Išsiaiškinti, kokia yra mokyklinių albumų paskirtis, žanrinė specifika.
2. Sužinoti, koks yra šio žanro gyvavimo laikas, kada tokie albumai išnyko Joniškėlyje. Išsiaiškinti šio reiškinio priežastis. Surasti ryšį su kitais panašiais tautosakos žanrais.
3. Išanalizuoti kiekybinį citatų ir moksleiviško folkloro santykį.
4. Sužinoti, kokie yra pagrindiniai cituojami autoriai, kokios yra pagrindinės tekstų mintys, cituojami įvaizdžiai.
5. Išanalizuoti moksleiviško folkloro ypatumus: kokios yra teminės tekstų grupės, adresato ir adresanto santykis, išsiaiškinti, kokia yra meninės raiškos specifika, grafinis vaizdas.
6. Surasti ir išsiaiškinti skirtumus tarp vaikinų ir merginų atminimų. Surasti, kuo skiriasi temos, raiška.

Prieš keletą metų nusirito vaikiškų atminimų banga. Mažos mergaitės (10-12 metų) prašydavo savo bičiulių beigi klasės ar mokyklos, kiemo draugų į jų sąsiuvinius ką nors nupiešti bei parašyti posmą atminčiai. Po to tą sąsiuvinį laikydavo kokiame nors netvarkingame stalčiuje, kol jų mamos, netekusios kantrybės, tai išmesdavo. Žinoma, šitie daugiausia mergaitiški (nors kartais tokį sąsiuvinį užvesdavo ir berniukai) atminimai labai skiriasi nuo tų, kurie buvo rašomi prieš keletą dešimtmečių. Visų pirma vaikiškų atminimų pirmuosiuose puslapiuose tiesiog privalomas buvo klausimų sąrašas. Bene svarbiausi klausimai: vardas, pavardė, amžius, zodiako ženklas, mėgstamiausi valgiai, gėrimai, užsiėmimai, ką ir kiek myli, kas yra toji meilė, kada pirmą kartą pasibučiavai ir panašūs. Taip pat būtinai prašoma kaip nors papuošti anketą bei parašyti palinkėjimą, kartais – priklijuoti nuotrauką. Taigi čia galima įžvelgti keletą panašumų su mokykliniais albumais. Tokios anketos, ko gero, pačios populiariausios yra ketvirtoje-šeštoje klasėje, o vėliau iš tokių dalykų tiesiog išaugama. Turbūt juokinga būtų kalbėti apie kažkokią ypatingą šitokių sąsiuvinų vertę. Žinoma, kai kurie užsiguli stalčiuose ar rūsiuose, tačiau ne todėl, kad jaučiame jiems kažkokius sentimentus, o todėl, kad iš prigimties esame kaupikai ir tiesiog neišmetame. Tačiau ko verti yra mokykliniai albumai, rašyti prieš keletą dešimtmečių?

Iš pirmo žvilgsnio tai buvo pareiga, tradicija. O anais laikais, kai kolektyvas buvo bene svarbiausias dalykas, laužyti nusistovėjusias tradicijas nederėjo. Tačiau norėdama patikslinti informaciją apie albumų prasmę, pasikalbėjau su keletu respondentų, tuo metu rašiusių būtent tokius atminimus. Visi kaip vienas teigia, jog tai tikrai nebuvo įkyri pareiga. Tiesiog tuo metu

atrodė, kad draugai, su kuriais augai ir mokeisi, yra brangiausi ir svarbiausi žmonės tavo gyvenime, žmonės, su kuriais niekada nesiskirsi. Taigi šis albumas visada liudys rašiusiojo esmę, jausmus ir neblėstančią meilę bei draugystę. Žinoma, labiausiai buvo stengiamasi dėl geriausių draugų, dėl priešingos lyties atstovų, kuriems jaučiama simpatija ir kuriems norima padaryti įspūdį. Tokiems žmonėms buvo stengiamasi surasti kuo įdomesnę posmą, užrašyti gilesnę mintį, kad būtų aišku, koks esi svarbus asmuo rašančiojo gyvenime. Apklaustieji žmonės neneigė, jog bendraklasiams, kurių albumus pildo tik dėl klasės solidarumo, paprasčiausiai užrašydavo kokį visiems žinomą ketureilį. Todėl turbūt bus labai aiškiai matomas adresanto ir adresato santykis, bet apie tai vėliau. Paskirtis lyg ir aiški – palikti įspūdį brangaus žmogaus atmintyje. Na, jei ne prisiminimuose, tai bent jau albume, į kurį po daugelio metų bus tikrai smagu pažiūrėti ir įvertinti viską išlaikant distanciją.

Į šiuos albumus galima pažvelgti ir iš kitos perspektyvos. Juk kiekvienas žanras, ar jis būtų literatūros, ar tautosakos, turi savo specifiką. Mokykliniai albumai turi asociacijų su XIX amžiuje gyvavusia albumine poezija. Anuomet kiekvienas tikras kavalierius tiesiog privalėjo mokėti atmintinai populiariausių autorių eilių, cituoti jas be jokio vargo arba, dar geriau, gebėti sukurti posmą, kad galėtų palikti įrašą bajoraitės albume. Taigi mokykliniai atminimai rašomi dėl tos pačios priežasties – palikti pėdsaką jei ne atmintyje, tai bent jau popieriuje. Tik pastarieji rašomi ne susitinkant, o išsiskiriant. Vadinasi, mokykliniai atminimai nėra grynas žanras. Tiesiog laikui bėgant pakeista tradicija. Dabar tokie albumai, bent jau Joniškėlyje, neberašomi. Bet ar jų žymės visiškai išnyko? Kaip ir kiekvienas reiškinys šiame pasaulyje, taip ir mokykliniai atminimai persikėlė, galima sakyti, į kitą – virtualiąją – erdvę. Jie išnyko bene tuo pat metu, kai mūsų šalyje pradėjo rasti pirmieji mobilieji telefonai, o kartu su jais ir trumposios žinutės. Taigi nejučia atminimų turinys persikėlė į SMS žinutes, iš asmeninių, kartais gilesnę potekstę atskiriems asmenims turinčių atminimų tapdamas visuotiniu reiškiniu. Juk trumpųjų eilėraščių draugui galima nusiųsti ir be jokios ypatingos progos, pavyzdžiui:

Būk tu saulė, vėjas, dangus.
Būk plačiosios padangės mėlis,
Pagaliau būki žmogus, –
Tik niekad nebūk šešėlis.
(1981 m.)

Tai J. Degutytės ketureilis iš vieno mokyklinio albumo. Nors kartais galima rasti skirtingas pavardes prie beveik visiškai vienodų posmų, bet juk kiekvienas gali suklysti. Labai panašus ketureilis parašytas virš kitos pavardės – V. Dapšienės:

Būk tu saulė. Vėjas. Dangus.
Būk plačiosios padangės mėlis.
Pagaliau būki tik žmogus –
Tik nebūk niekada šešėlis.

Beveik identiškos eilutės, tačiau būtent jas žino bene kiekvienas dabartinis jaunuolis. Galbūt pakeisti keli žodžiai, tačiau ir rimas, ir turinys išlieka tas pats. Be to, galima teigti, jog turbūt nė vienas tokį tekstą draugams siuntinėjantis žmogus nežino, jog kažkam perduoda J. Degutytės eilutes. Arba štai posakis: „Gyvenime būk žmogus, ne akmuo, nes žemėje akmenų daug, o žmonių mažai!“ (1979 m.). O štai čia labai panašus posakis iš trumpųjų žinučių klodo: „Būk žmogus, ne akmuo – akmenų žemėje daug, o žmogaus kartais tenka paieškoti“. Tačiau retas kuris pagalvoja, iš kur jis atsirado. Vadinasi, ir šitam gyvenimo reiškiniui galima pritaikyti kiek kitaip interpretuotą Č. Darvino teoriją: niekas nestovi vietoje, viskas keičiasi, evoliucionuoja. Taigi jau minėta albuminė poezija virto mokykliniais albumais, o pastarieji iš dalies perėjo į trumpąsias žinutes. O kas bus po jų?..

Ir vis dėlto kas buvo rašoma? Albumų turinį galima skirstyti dvejopai:

- 1) eiliuoti tekstai ir aforizmai,
- 2) moksleivių folkloras ar cituojamos žinomų rašytojų ar poetų mintys.

Beje, svarbu atsižvelgti į tai, kuo skiriasi merginos ir vaikinų albumai. Ar yra albumų rašymo mada? Natūraliai kylantis klausimas, į kurį, manyčiau, atsakymas tik teigiamas. Kiekviename

gyvenimo žingsnyje žmogus susiduria su vyraujančiomis normomis, o peržengti jas ar įsilieti į minią, jau kiekvieno mūsų laisvė rinktis. Kurie dalykai populiariesni, kokios proporcijos? Pažiūrėjus ir truputį pasigilinus į keletą albumų, aiškėja šokie tokie dėsniumai.

Taigi aštuntojo dešimtmečio pradžia. Merginos albumas, kuriame savo posmus ar palinkėjimus paliko dvidešimt septyni žmonės. Baigiama vidurinė mokykla. Jeigu žiūrėsime tiksliai kiekybinį santykį, tai moksleivių folkloras yra žymiai populiariesnis nei citatos – iš dvidešimt septynių palinkėjimų tik virš vieno žmogaus pavardės įterpiama trumputė N. Ostrovskio mintis („Gyvenimas gražus, bet jo vaisiai – kartūs“). Taigi cituoti kažką ar parašyti tikrojo autoriaus pavardę po jo žodžiais nėra populiariu. Metams bėgant keičiasi ir palinkėjimai. Analizuojami beveik pamečiui parašyti albumai, suteikiantys gana daug informacijos apie rašymo tradicijas ir pačius žmones. Merginos, baigusios vidurinę mokyklą 1974 m., albume jau trys cituojami autoriai iš trisdešimt trijų. Vėl cituojamas N. Ostrovskis, taip pat F. Šileris ir Aristotelis. Vėlesniais metais (1975 m.) tendencija išlieka labai panaši – vos keletas cituotų minčių. Kiekybinis santykis dabar šiek tiek švelnesnis: nuo vienos vienuoliktosios pakilo iki maždaug septintadalio, bet tik todėl, kad tame albume mažiau atminimų – 22 įrašai albume. Rašantieji rinkosi M. Gorkį, Lazdynų Pelėdą ir S. Jeseniną. Dar po vienu metų (1976 m.) rašytas albumas labai panašus į du, buvusius prieš tai. Matematinio požiūriu, santykis išlieka labai panašus: keturi prie dvidešimt septynių, tačiau šiame albume yra truputį daugiau atminimų. Minėti V. Dapšienės, K. Borutos, G. Gabonytės ir V. Aleknaitės žodžiai. Vadinas, pirmojoje aštuntojo dešimtmečio pusėje labai ryškios tendencija cituoti žinomą autorių pamatyti negalime.

Kiti albumai priklauso žmonėms, mokyklą baigusiems jau aštuntojo dešimtmečio pabaigoje, 1979 m. Nors jie ir parašyti tais pačiais metais, tačiau skirtumas tarp jų akivaizdus. Pirmasis priklauso merginai, baigusiai aštuonias klases Joniškėlyje. Šiame albume gausu labai vienas į kitą panašių eilėraščių, palinkėjimų, praktiškai nesistengiama išsiskirti, parodyti kažką nauja. Galbūt todėl, jog aštuonių klasių baigimas nėra toks didelis lūžis gyvenime kaip vidurinės mokyklos baigimas. Matyt, todėl čia radau tik vieną cituotą eilėraščių. Ilgas eiliuotas J. Degutytes tekstas parašytas pirmajame puslapyje. Galima daryti prielaidą, jog pirmuosius puslapius užpildydavo geriausių draugų posmai, o geriausi draugai ir nori palikti kažką ypatingo atminimuose. Šią prielaidą patvirtino ir moteris, kuriai priklauso šitas albumas. Antrasis albumas priklausė vaikinui, baigusiam vidurinę mokyklą. Ir albumas rašytas šia proga. Turbūt tai ir lėmė, jog posmai albume ilgesni, rašyti žodžiai ne tokie banalūs ir pasikartojantys, o citatų keliskart daugiau – keturi iš devyniolikos žmonių pasirinko žinomo autoriaus žodžius, o ne visiems daugiau ar mažiau žinomą posmą. Be to, ir moksleiviai, rašę į šį albumą, buvo vyresni trejais metais. Mintys pasiskolintos iš trijų dabar jau mažiau žinomų autorių – A. Baltakio, P. Krivickaitės ir J. Lapašinsko. Tiesą sakant, pastarieji du poetai dabar visai nežinomi, bent jau jaunajai kartai. Galų gale paaiškėjo, kad keletą kartų cituota P. Krivickaitė yra tuometinė jaunųjų filologų konkursų dalyvė, besimokiusi toje pačioje mokykloje, nors dabar su poezija, ko gero, neturi nieko bendra. Taigi santykis švelnėja, jau beveik penktadalis rašančiųjų renkasi citatas. Labai skiriasi merginos, tais pačiais metais baigusios vidurinę mokyklą, albumas. Šiame albume bene daugiausia atminimų – net keturiasdešimt keturi, o iš jų dvidešimt, t.y. beveik pusė, yra citatos. Štai čia ir ryškėja skirtumai tarp vaikinų ir merginų albumų. Geresnį kiekybinį santykį čia lėmė ne tik moksleivių rašyti žodžiai, bet ir tai, jog šiame albume galima rasti ir mokytojų, klasės auklėtojų įrašų. O šitie suaugę žmonės dažniau nei moksleiviai rinkosi citatas. Taigi šiame albume po vieną kartą cituoti K. Boruta, M. Sypinia, L. Fejrbachas, J. Fučikas, B. Jesenskis, M. Triškinas, D. Kvedaravičiūtė, O. Antanavičiūtė, G. Daumeris, R. Keturakis, A. de Sent Egziuperi, P. Krivickaitė, L. Arnatkevičiūtė, du kartus – V. Hugo ir tris kartus – J. Marcinkevičius.

Paskutinis albumas parašytas jau devintojo dešimtmečio pradžioje, 1981 m., tačiau jis padės atskleisti, kaip sparčiai keičiasi originaliosios moksleivių kūrybos ir cituojamų autorių santykis. Vėl baigiama vidurinė mokykla, vėl vaikinų albumas, į kurį dalį savęs įdėjo dvidešimt penki žmonės. Dvidešimt penki žmonės, dar tikintys, jog mokyklinė draugystė amžina, jog gyvenimas yra gražus, tik reikia jį tinkamai suprasti. Kuo ypatinga ši laida? Tuo, jog per porą

metų iš penktadalio norinčių padovanoti jei ne visam pasauliui, tai bent lietuviams gerai žinomo autoriaus mintį tokių cituotojų jau beveik penkiasdešimt procentų: vienuolika iš dvidešimt penkių. Taigi matome, jog metams bėgant labai aiškiai keičiasi ir kiekybinis citatų bei moksleivių folklorui priklausančių eilėraščių santykis citatų naudai.

Visų pirma akivaizdus cituojamų atminimų skaičiaus didėjimas. Galbūt ne visiškai tolygiai, tačiau labai aiškiai didėja cituojamų autorių įvairovė, nors, žinoma, citatų tematika išlieka panaši. Nuo vienos ar dviejų citatų dešimtmečio pradžios albume jų skaičius išauga iki beveik pusės dešimtmečio pabaigos atminimų albume. Taigi jei jau cituoti darėsi vis populiariau, turėjo atsirasti ir dažniausiai cituojami rašytojai. Turima nelabai daug medžiagos, mat vieni žmonės neberanda savo albumų, kiti paprasčiausiai gyvena toli nuo savo gimtojo miestelio. Štai todėl pakankamai sudėtinga sudaryti populiariausiųjų penketuką, jeigu galima taip sakyti. Tačiau net iš kelių albumų galima šį bei tą suprasti.

Sunku nuspėti mintis, kylančias vienu sunkiausių laikotarpių kiekvienam jaunuoliui. Svarbu surasti kažką, ko nemato kiti. Svarbu įamžinti save taip, jog išsiskirtum iš kitų. Tai turbūt lėmė cituojamų autorių populiarėjimą. Bet juk skirtumai daro gyvenimą įdomesnį. Kas gali būti bendro, tarkim, tarp N. Ostrovskio ir Aristotelio? Vienas iš galimų atsakymų – jų abiejų mintys įrašytos į abiturientės albumą. Jie abu kalba apie žmogų, jo gyvenimą. Tai, ko gero, yra bene svarbiausia jaunai sielai, beieškančiai ir besiblaškančiai savo pasirinkimų kryžkelėse, dar toli gražu ne visada skiriančiai, kas yra tikra, o kas tik iliuzija. Taigi laimė. Kas ji?.. Kodėl ji?.. Kaip ji?.. Juk negali paneigti, jog „žmogus laimei sutvertas“ ir kad „laimė yra visų jo veiksmų tikslas“ (Aristotelis, 1974 m.). To paties linkima ir K. Borutos žodžiais: „Tai ką gi, bėk. Ir laimę semk rieškučiom. Būk visada šviesi, linksma, jauna“. Be to, lietuviai iš prigimties bent jau minimaliai prietaringi žmonės. Jei per kelią perbėgo juoda katė, retas kuris susilaikys nenusispjovęs per kairį petį tris kartus. O kaip su laime? Nors ir nesinešiojame savo kišenėse pasagos, visada ją laikome bent jau savo mintyse:

Prikalė žmogus virš durų
Pasagą,
Tūkstantyje viešelių nudilusią...
Grįžta jis dabar namo –
Į pasagą
Ir gyvena žydrose idilėse, -
Nesigraudamas
Dėl laimės ieškomos,
Dėl gyvenimo klaidų ir nuodėmių...
O kiti mes – rausiam dulkes viešeliuos,
Dar kol kas tik pasagos ieškodami.
(V. Reimeris, 1981 m.)

Juk gyvenime turime į ką nors įsikibti. Net jei tai tik sudilusi pasaga. Laimė užklumpa netikėtai. Laimė vieniša nevaikšto. Laimingas žmogus dar ir garbingas, stiprus, nepalūžtas gyvenimo kryžkelėse: „Didžiausią garbę pasiekia ne tas, kuris niekada nesuklumpa, bet tas, kuris suklupeš pakyla.“ (Ž. Ž. Ruso, 1981 m.)

Septyniolika žmonių netingėjo ir susirado mėgstamo ar šiaip žinomo autoriaus mintis. Po du kartus cituoti M. Gorkis, V. Reimeris, J. Degutyte ir P. Krivickaitė. Todėl, manau, pagrįstai juos galima vadinti mėgstamiausiais. Rodos, labai skirtingi autoriai, tačiau juos privalo kažkas sieti. Ir sieja.

Nemažai citatų, kaip ir moksleivių folkloro, yra apie tą patį dalyką – išėjimą į platų, klaidų ir nežinomą pasaulį, naują gyvenimo etapą. Bet ar visada visa, kas nauja, baugina? Nebūtinai. Jaunatviškas optimizmas gali būti ta jėga, stumianti mus visus į priekį, jėga, suteikianti drąsos ir tvirtumo, kada būna velniškai sunku. Tad šito ir linkima:

Skriskim
paukščiais baltais
per didelį

šviesų pasaulį. –
Neužlies niekas
žodžiais šaltais
mūsų kojomis
braidančios saulės.

(V. Aleknaitė, 1976 m.)

Bet kas yra pats gyvenimas? Koks jis? Sunku pasakyti, kai pats to gyvenimo esi matęs labai mažą dalelę, tačiau būtent jam skiriamas didelis dėmesys. Turbūt todėl, kad į savoką „gyvenimas“ įeina labai daug kitų dalykų, kurie dar tik laukia ateityje. Štai čia ir praverčia patyrusių gyvenimo sunkumus žmonių mintys. „Gyvenimas gražus, bet jo vaisiai kartūs,“ – cituoja N. Ostrovskį mergina. Trumpa, bet gana paini frazė. Kad gyvenimas yra gražus, žino kiekvienas optimistas, bet kas yra tojo gyvenimo vaisiai? Šioje vietoje lieka keletas klaustukų bei nemažai erdvės fantazijai. Dar kartą N. Ostrovskis, vėlgi su nemaža perspektyva į ateitį: „Brangiausias žmogui gyvenimas. Jis duodamas tik vieną kartą ir išgyventi jį reikia taip, kad nebūtų kankinamai skaudu dėl beprasmiškai praleistų metų, kad nedegintų gėda dėl niekingos ir smulkmeniškios praeities.“ Arba J. Degutytė apie tą patį vienintelį ir brangiausią:

Tik vieną vieną kartą duotas –
Saulingas, didelis, kvapnus,
Į blizgučius neiškeistas, nesuteptas, neišparduotas,
Gyvenimas – pavasariu tebus.

(1979 m.)

Kartais verta sustoti ir pamąstyti, ar padarei ką nors prasminga, ar visą laiką gyvenai dėl niekų. O ką apie tą patį gyvenimą sako kiti? „Koks gražus būna gyvenimas, kai padarai ką nors gera ir prasminga,“ – F. Dostojevskio žodžiais patariama vaikinui, išeinančiam į gyvenimą. O kur slypi jo esmė? „Gyvenime svarbiausia tikėti. Tikėti tuo, kas esame, tuo, apie ką svajojame, tikėti savimi ir gyvenimu,“ – paprastai, bet susimąstyti verčiantys R. Rolano žodžiai. Vis dėlto, manau, svarbiausia šios citatos dalis – „tikėti savimi“. Apie tokį tikėjimą sukasi pasaulis jaunoje galvoje, pilnoje idealų, svajonių ir troškimo gyventi. Negalima neigti ir minties, jog gyventi taip, kaip pats nori, yra menas. Tai sugeba nedaugelis. Tai supranta ir moksleiviai: „Mylėti žmones, neniekinti jų, rasti kelią į širdis tų, kurie gyvenime pralaimėjo – tai gyvenimo menas.“ (Lazdynų Pelėda, 1975 m.) Čia, kaip ir visur, kur prisiliečia jaunas žmogus, jaučiamas tas nesibaigiantis optimizmas:

Jei gyvent, tai iš tikrųjų,
Jei mylėt, tai iš visų jėgų!
Jei lenkiesi mirusiem – gyvųjų
Nevalia užnuodyt tuo miegu!

Gyvenimas siejamas su keliais ir kryžkelėm, gyvenimas – kelionė, gyvenimas – veiklos simbolis, gyvenimas – daina.

Taigi daugiau žmonių akcentuoja ne egzistenciją, bet patį žmogų. Jam negailima nei epiteto, nei patarimų, kaip gyventi, ko siekti, koks turi būti tikras žmogus. Aiškinantis tai, dažnai buvo pasitelkiamos M. Gorkio mintys, drąsinančios, įkvepiančios. „Žmogus jau tūkstantį kartų įrodė, kad jis gali būti toks, koks nori būti,“ – cituojama. Arba: „Žmogaus vertė – jo darbai“. Telieta pasikliauti tuo ir keliauti į pasaulį tam, kad rastum savo kelią į savo vertę. Taip pat galima rasti kiek renesansiškų ar švietėjiškų idėjų: „Kiekviename žmoguje slypi išmintinga kūrėjo jėga, ir <...> reikia leisti jai išsivystyti ir suklestėti, kad ji praturtintų žemę dar nuostabesniais dalykais“. Vis dar M. Gorkis. Rodos, itin populiarius bei svarbių idėjų tuometinei jaunajai kartai turintis rašytojas. Bet jis ne vienintelis rašytojas, mėgtas abiturientų bei jų mokytojų. Mat pastarieji taip pat buvo prašomi palikti savo įrašą tokio pobūdžio albume. Tačiau kad ir kieno žodžiai būtų rašomi, pabrėžiama viena – kad savo gyvenimo nepraleistum tuščiai, privalai nuveikti kažką prasminga. Būtina vengti pilkumos, tylaus, ramaus gyvenimo, kitaip sakant, netapti šešėliu. A. Venclovos žodžiais yra sakoma, koks turi būti tikro žmogaus gyvenimas: „Jeigu žmogus nori pereiti per gyvenimą ne kaip šešėlis, jis turi kentėti ir džiaugtis,

mylėti, galvoti ir kurti“. Pabrėžiama tai, jog savo žmogiškumą reikia deklaruoti kuo garsiau („Žmonės geri – patikėk“), su visomis savo silpnybėmis bei ydomis, su savo charakteriu ir su savo tikslu: „Išsenka ieškodami, užtrokšta neradę versmių, skolingi kitiems, skolingi patys sau, skolingi žemei“ (R. Keturakis, 1981 m.)

O nuo žmogaus neatsiejami jo draugai. „Draugas“ – labai subjektyvi sąvoka, tai labai asmeniška. Bet kai tau keliolika, draugystė, rodos, stipresnė už bet kokius šeimyninius ryšius: „Draugystė – ne tokia menka ugnelė, kad ją užgesintų išsiskyrimas.“ (Šileris, 1974 m.). Draugystei į porą visada ateina išsiskyrimas, o tokia proga jis tiesiog privalomas.

Visgi šie albumai nėra tik žymių autorių minčių rinkiniai. Daug dažnesni nei citatos yra moksleivių kurti ir iš kartos į kartą perduodami posmai bei aforizmai, kitaip sakant, moksleivių folkloras. Kad tai tikrai savita tautosaka, liudija besikartojantys beveik identiški žodžiai, rašyti skirtingų žmonių ne tais pačiais metais. Šie linkėjimai taip pat turi savo temines grupes, atidžiau perskaičius ryškėja adresato bei adresanto santykis, meninės raiškos specifika.

Kaip ir galima tikėtis, paliekant mokyklą, ji pati nelieka pamiršta. Būtent mokyklai skiriama daug dėmesio. Atmintyje ji išlieka šviesi, ta, kurios ilgimasi:

Mokykla – nepaprastas žodis,
Visada jis džiugus ir brangus.
Ji lyg motina kelią parodė
Į gražiausius jaunystės takus.

Žinoma, galima ginčytis, ar ta mokykla tikrai tokia jau miela vieta buvo kiekvienam, apie ją berašiusiam. Tačiau paskutinį kartą kažką darant, visada atsiranda nostalgija. Su mokykla grįžtama į praeitį, ten, kur buvo gera, kur reikėjo ypatingos drąsos tam, kad išdrįstum žengti pirmąjį žingsnį:

Ar čia seniai?
Dar pirmą kartą,
Palikęs vasarą už vartų,
Mokyklos slenktį peržengei nedrąsiai?
Ar čia seniai?
O kiek rugsėjų su gervių karavanais nuskubėjo...
Ir, nors pasibalnotum vėją,
Juo nepavysi pirmojo rugsėjo.

Jaunų žmonių gyvenimuose bene ryškiausią pėdsaką palieka mokykla, kur praleidžiama daug laiko, kur prabėga gražiausi metai:

Kur išblaškys mus likimas,
Ką laimė besutiks,
Visų gražiausią atminimą
Ši mokykla paliks.

O mokyklos baigimas – tarsi skiriamoji riba tarp vaikystės ir savarankiško gyvenimo:

Ant gyvenimo slenksčio sustojus,
Pirmą žingsnį gerai apgalvok.
O sutikusi pirmąją audrą,
Būk drąsi ir narsiai kovok.

Išėjimo, išsiskyrimo tema taip pat yra viena svarbesnių, dažnai atskleidžiama remiantis kelionės, pasirinkimo įvaizdžiais: „Išskrisim visi į pasaulį, / Pasirinksim kelius įvairius“ arba „Ateis diena, kada suspausi diplomą, / Eisi ten, kur gyvenimą stato“. Vis tik šis išėjimas liūdnas tik todėl, kad gaila palikti savo senąjį gyvenimą, senuosius draugus, bet įvertinamas ir naujovių siekimas, savarankiškumas, nesvarbu, kad visa tai šiek tiek baugina.

Šie, galima sakyti, atsiveikinimo posmai dažnai kalba apie gyvenimą, kuris laukia, kuris bus sunkus ir nenuspėjamas: „Gyvenimas – tai kopimas į kalną, kur paslystant atsiveria bedugnių gelmė, o suklumpant atsiveria žaizdos“. Tačiau kopimo metafora nėra tokia dažna kaip kelio, kuris yra sudėtingas ir klaidus:

Tyliai stovi laimingas berželis,

Meiliai juokias žibučių žiedai,
Koks žavingas gyvenimo kelias,
Tik jį reikia suprasti gerai.

Aiškiai matyti, jog tai jaunų žmonių mintys, kupinos jaunatviško entuziazmo ir optimizmo. Tai padeda suprasti epitetai „laimingas“, „meiliai“, „žavingas“. Taigi kokie skirtingi požiūriai į tą patį gyvenimą – jis ir sunkus, ir žavingas, jame daug ir bedugnių, ir meilių žiedų. Nenuginčijami argumentai ir tų žmonių, kurie rašė, kad gyvenimas susideda iš keleto etapų, o dabar kaip tik baigiasi vienas ir prasideda kitas, savarankiškas gyvenimas: „Jau paskutinės dienos mokykloje. Čia Tave palydės į gyvenimą. Prisimeni, parašius rašomąjį darbą, mokytojas pabraudavo klaidą ir liepdavo ją ištaisyti. Gyvenimo klaidų kiti netaisys, reikės pačiam. Tad stenkis gyventi taip, kad tų klaidų būtų kuo mažiau“. Gyvenimui nupasakoti skirta labai daug pavidalų: „gyvenimas – tai nemirštanti giesmė“, „gyvenimas – verpetas, o jo versmė – šalti šalti ledai“, „gyvenimas – tai geriausia knyga“, bet visų jų neužteks nuspalvinti gyvenimą tikrosiomis jo spalvomis. Jokios eilės nėra pajėgios nugyventi už žmogų gyvenimą be klaidų.

Labai dažnai kalbant apie gyvenimą išryškėja ir kitas ne mažiau svarbus dalykas – laimė ir jos paieškos. Laimė susijusi ne tik su mokykla ir su draugais, bet ir su viskuo, kas laukia ateityje, todėl išsiskiriant jos ir linkima: „Yra daug gražių žodžių, bet Tau aš tariau paprasčiausius: būk laiminga, ieškok ir rask, kovok ir nugalėk!“.

Moksleivių kūryboje taip pat daug dėmesio skiriama žmogui, jo būdai. Tarsi kuriamas tikro žmogaus charakteris, o svarbiausi dalykai yra tie, kurie slepiasi jo sieloje: „Žmogaus širdyje jo dangus ir jo pragaras. Jeigu širdyje nešiesi dangų, tai ir gyvenimas Tau atrodys dangumi...“. Savotiška religijos forma, turint galvoje ir įvaizdžius (dangus, pragaras), ir tai, jog siekiama skleisti gėrį. O tikras žmogus turi tikėti savimi, tikėti gyvenimu. Turbūt tikėjimas ateitimi ir veda į priekį tada, kai labai sunku:

Reikia tikėti, kai nusibosta laukimas.
Reikia tikėti ne laikrodžiais, o žmonėmis.
Reikia mokėti viltim už kiekvieną grįžimą –
Dūžtančiom kainom, keisčiausiomis mintimis.

Artimiems ar gana abstraktiems žmonėms skiriama ištis daug dėmesio: „Mes būsim žmonės! Ramūs, nepastovūs...“, „Žmonės juokiasi ir verkia./ Žmonės neapkenčia ir myli./ Kartais liūdi ir džiaugias, / Bet kartais būna viskam abejingi“. Surinkus visų rašiusiųjų eiles ir palinkėjimus, turbūt būtų galima sudėti tikrą, sudėtingą, prieštaringą, neramų ir ieškančių žmogų. Žmonės būna visokie, bet svarbiausia – neužsidėti jokios kaukės, likt savimi:

Sunkiausia būt savimi –
Eit savo žingsniu,
Kalbėt savo balsu
Ir šviest žmonėms
Savo širdies ugnimi.
Sunkiausia būt savimi.

Pabrėžiama laiko tėkmė, tai, kad laikas eina per greit. Natūralu, juk paskutiniai metai mokykloje yra itin svarbūs kiekvienam:

Gal per greitai metai bėga.
Dar vakar, rodos, skleidėsi obels žiedai,
O ryt, išbridę sidabrinį sniegą,
Išeisime gyvenimo keliais.

Taigi dažniausiai kalbama apie žmogų, gyvenimą, bauginančią ateitį, šviesią ir nerūpestingą vaikystę, laimę ir jos paieškas ir, žinoma, mokyklą, t. y. apie tai, kas svarbiausia jaunam. Nemanau, kad dabar, praėjus keliems dešimtmečiams, kas nors būtų labai pasikeitę. Kiekvienas trokšta užaugti, pabėgti ir priklausyti tik sau, tik galbūt skiriasi šio pasirinkimo kelias.

Adresato ir adresanto santykį suvokti taip pat įmanoma. Labiausiai jį išduoda kreipinys, mat prieš kiekvieną posmą ar palinkėjimą būtinai rašomas vardas to, kam šis albumas priklauso.

Todėl aiškiai matyti, kurie rašantieji su adresatu buvo artimesni, nes būtent jie, galima sakyti, turi teisę vartoti deminutyvus. Pavyzdžiui, viename merginos albume devynis kartus kreipiamasi „Vida“ ir penkiolika „Vidute“, iš jų du kartus šalia prirašytas epitetas „miela“. Verta pastebėti, jog dažniau deminutyviniai kreipiniai vartojami merginų albumuose ir dažniau rašomi merginų. Taigi galima teigti, jog vaikinai yra santūresni, nelinkę rodyti emocijų ar asmeninio santykio. Beje, vaikinams rašomuose albumuose taip pat praktiškai nėra deminutyvų, tiesiog įrašomas vardas. Kelių apklaustų žmonių teigimu, santykį tarp adresato ir adresanto padeda nustatyti ir rašyti posmai. Mat ypatingam žmogui buvo ieškoma ir ypatingų žodžių, nesvarbu, ar tai citata, ar moksleivių kūryba. Labai akivaizdžiai matyti, kur stengiamasi surasti kažką ypatinga, o kartais užrašomas be galo žinomas posmas (pavyzdžiui, viename albume po du kartus parašytas ketureilis („Kai alyvos žydi / Ir lapeliai šnara, / Prisimink mane / Ir skambančią gitarą.“) ir aforizmai („Gyvenimas – tai rožė, o rožę skink atsargiai, nes iš po jos lenda spygliai.“ ir „Jaunystė – tai vasara, o vasara tokia trumpa“). Taigi asmeniškumai nėra tokie ryškūs, labiau išryškėja skirtumai tarp adresantų – ar rašo mergina, ar vaikinai.

Lietuvių liaudies dainos neatsiejamoms nuo mergelių su rūtų vainikėliais, bernelių su savo žirgeliais ir motučiu. Mokykliniai albumai taip pat turi savo specifinius įvaizdžius bei jiems būdingus epitetus. Jeigu kalbama apie išsiskyrimą, būtinai atsiranda gyvenimo – kelio metafora („Eisim jau. Girdi? Klases uždaro / Nieko, nieko, kad keliai ilgi / Tu man nesakyk „Viso gero!“ / „Iki pasimatymo!“ – sakyk“) ar nebesugrįšianti praeitis, apipinta gaudžiomis ašaromis („Nors per skruostus tau ašaros byra, / Bet to niekas niekad nematys. / Ir su skaudančia širdim kartosi – / Praeitis niekuomet nebegrįš“). Personifikuojamas laikas dažnai skrenda, bet niekada negrįžta: „Bet tos dienos lyg klajūnas paukštis / Ir negrįžta niekad... Niekados“. Laikas visada skubantis, lekiantis, praskrendantis, nieko nelaukiantis ar tiesiog panašus į vėjo gūšį. Tokiomis ir panašiomis metaforomis remiasi nemažai rašiusiųjų („ir trumpalaikis vėjo gūsis lašus į praeitį nupūs. / Ir tuo, kuo buvom, jau nebūsime, / Ir to, kas buvo, jau nebus“). Laikas čia visagalys, bet nepažįstamas, visa nugalintis, tik ne prisiminimus („Pro pragyventų metų miglą tylią / Draugų veidai liks brangūs ir savi“). Tie patys prisiminimai yra ir „didžiausia dovana gyvenime“, „skambiausias gyvenimo akordas“. Rodos, prieš trisdešimt metų buvo nemažai romantiškų jaunų sielų, labiau vertinančių tai, kas neapčiuopiama, o ne tai, kas žemiška ir materialu. Daugiausia, žinoma, gyvenimo metaforų, keletas jų jau buvo minėtos anksčiau. Dažniausios iš jų yra kelio metaforos:

Išsiskirsim visi į pasaulį,
Pasirinksim kelius įvairius.
Juodą suolą palikti juk gaila,
Nes vaikystės antros nebebus.

Be visa ko, „klaidus“, „vingiuotas“, „gražus“, „gyvenimo laiptai slidūs,“ – visi šie epitetai ir metaforos skiriami gyvenimui. Praėjusio gyvenimo etapo trapumui ir trumpumui nusakyti vartojami palyginimai: „Nuvys jaunystė lyg žiedai“, „išeisim iš čia kaip keleiviai“, „vardas kaip žuvusio laivo“. Dažnai minimas išėjimas į gyvenimą, į pasaulį, kuriam būtinai reikalingi sparnai: „Svajonę į sparnus išmainę, / Kitiems paliksim spręsti lygtį“. Bene didžiausias blogis gyvenime yra likti nematomam, likti šėšėlyje: „Eik per gyvenimą ne kaip pragaištingas šešėlis, bet kaip šviesos spindulys“. Bene svarbiausiems metų laikams – rudeniui ir pavasariui – renkamos atitinkamai žydinčių alyvų, pirmųjų žibuoklių bei krentančių auksinių ar rudų lapų įvaizdžius. Su žydėjimu, klestinčios gyvybės simboliu, siejama ir „žieduota jaunystė“, kurią rašantieji akcentuoja, kuria džiaugiasi ir tvirtai žino, kad, deja, prabėgo dienos... Gaila, nors ir keistos, juk niekada jų jau nesugrąžinsi. Įdomu tai, kad šiuose albumuose praktiškai nėra išvystyta meilės tema. Kai kur po posmu yra prierašas („Būk laiminga, mylėk ir džiaukis, ieškok ir atrask!“ ir pan.), tačiau atskirų posmų ar aforizmų apie meilę labai mažai, meilė – tik mažytis palinkėjimas ateičiai: „Gyvendama mylėk, nes ir pati per meilę gimei“. Žinoma, ir mokykliniai albumai skirti ne šiai progai, tačiau paprastai ši tema yra viena aktualiausių jaunimui.

Moksleivių folkloras – ne vien tik eiliuoti posmai. Kartais užtenka trumpučio palinkėjimo tam, kad pasakytum kažką ypatingo, kad rastum tinkamą žodį geram draugui. Nors dažniau

trumpos neeiluotos mintys yra cituojamos, tačiau netrūksta ir mokinių parašytų aforizmų. Dažniausiai tai trumpos mintys apie gyvenimą ir apie tai, koks jis turi būti. Bene kiekvienas tiesiogiai įvardija patį gyvenimą, turbūt tam, kad mintis būtų tiksli ir aiški, bet tuo pat metu gili ir įsimenama: „Gyvenimą reikia paversti svajone, o svajonę – tikrove“. Aforizmai apie gyvenimą savo potekste labai panašūs – visais jais stengiamasi pasakyti, jog gyvenimas turi būti laimingas, ilgas ir turiningas. Tai, ko gero, savaime suprantama, tačiau visos šios mintys labai abstrakčios, štai viena populiariausių: „Būti geru – šito maža. Daryti gera – tai svarbiausia gyvenime“. Taigi tokiomis mintimis paliekama labai daug erdvės adresato vaizduotei ir gyvenimo suvokimui, jis pats turi nuspręsti, kurie dalykai tinkami, o kurie – ne. Antra vertus, šitaip tiesiog nusikratoma atsakomybės rasti tik tam žmogui tinkamą palinkėjimą, užtenka populiaraus aforizmo, puikiai tinkančio kiekvienam žmogui. Rašant palinkėjimus, žinoma, remtis stereotipais yra paprasčiausia, tačiau ne visada įdomu. Bene kiekviename albume būna minčių, pakartotų bent po du kartus. Manau, nėra labai smagu rašyti mintį, jau minėtą prieš porą lapų. Tačiau šie aforizmai nebūtinai yra iš originaliosios moksleivių kūrybos, galima rasti lyg ir perfrazuotą žinomo rašytojo mintį. Pvz., viename albume minima M. Gorkio mintis: „Žmogaus vertė – jo darbai“, kituose rašoma: „Gyvenimas ilgas, jeigu jis turiningas. Matuok jį poelgiais, o ne laiko vienetais“ arba „Žmogaus gyvenimas kaip pasakėčia – vertinamas ne už ilgumą, bet už turinį“. Visos trys mintys byloja apie nuveiktų darbų svarbą, apie tai, jog tie darbai suteikia prasmę žmogaus egzistencijai.

Reikia pastebėti, jog dažniau trumpos frazės yra rašomos vaikinių nei merginų. Be to, merginų palinkėjimai yra retesni ir rečiau kartojami nei vaikinių. Taip greičiausiai atsiskleidžia vaikinių ir merginų būdo skirtumai: merginos ieško retesnių minčių net ir nelabai gerai draugei ar draugui, vaikinai tiesiog užrašo sakinį, perduodamą iš albumo į albumą jau daugelį metų. Tai lyg liudija, jog merginos yra pareigingesnės ir reiklesnės tiek sau, tiek kitiems. Šiuo aspektu skiriasi rašantieji. Galbūt šiek tiek keista, bet tiek vaikinių, tiek merginų albumai savo tematika, raiška labai panašūs. Visuose juose dominuoja tie patys išėjimo, išsiskyrimo, gyvenimo kelio, laimės ieškojimo motyvai.

Didesni skirtumai atsiranda tada, kai imamas lyginti grafinis vaizdas. Bene visi albumai parašyti remiantis tuo pačiu principu: viršuje arba kampe, dažniausiai kairiajame, priklausomai nuo albumo dydžio, priklijuota adresanto nuotrauka, šalia ar apačioje užrašytas palinkėjimas, o apačioje – rašiusiojo vardas, kartais pavardė, bet būtinai mokykla ar miestelis, kuriame ji yra, kelinta moksleivių laida bei metai, kada rašytas albumas. Tokie „standartai“ tinka abiejų lyčių atstovų albumams. Vaikinams priklausantys albumai atrodo žymiai santūriau, jei taip galima sakyti, nei merginų. Mat pastarųjų atminimai dažnai padailinami kokiu nors piešiniu ar priklijuotu paveikslėliu. Abiem atvejais dažniausiai vaizduojamos kokios nors gėlės: rožės, ramunės ar šiaip neatpažįstamos rūšies spalvingi žiedai. Ryškėja tendencija, kad kuo senesnis albumas, tuo daugiau jame piešinėlių. Taip pat aiškiai matyti, jog baigusių pagrindinę mokyklą albumuose daugiau piešinių nei tų, kurie baigė vidurinę mokyklą. Įmantrus šriftas būdingas ir adresato vardui. Čia skirtumas tarp lyčių sumažėja, tačiau vis viena merginų albumai išlieka spalvingesni ir puošnesni bei skiriasi pats vardo rašymas. Į merginas daug dažniau kreipiamasi deminutyvais nei į vaikus. Nė viename iš turimų vaikinių albumų nebuvo deminutyvinio kreipinio, o merginų albumuose labai retai kreipiamasi tiesiog vardu, o pačiu vardu labai varijuojama kartais net iki kone juokingų vardo formų (pvz.: Reda, Reduže, Redute, Redučiuok ar Siga, Sigita, Sigute, Sigut, Sigutėle, Sigučiuk, Siguliuk). Žinoma, mažybiniai vardai visada malonūs, bet kartais atrodo, jog jau šiek tiek persistengta. Vardo grafinis vaizdas taip pat nėra visur vienodas, čia jau net ne deminutyvai būna apipinti beržo šakelėmis ar žiedeliais, priklausomai nuo to, kam rašoma. Vaikinių vardai dažniau esti paprasčiau užrašyti, lyg piešti ir stengtis padaryti „kitaip“ būtų merginų darbas.

Ir vis dėlto šie mokykliniai albumai buvo graži tradicija, paliekanti ne tik senas nuotraukas, posmus bei senienų tvaiką, bet ir prisiminimus, atgyjančius vėl vartant albumą. Sentimentai, žinoma, neįkainojami ir neišmatuojama jų vertė. Dabar jau žinoma, kad tai nėra grynasis tautosakos žanras, kad jis trapus ir bemaž išnykęs. Turint galvoje jo gyvavimo laiką,

mokykliniai albumai buvo gana gerai įsitvirtinę moksleivių gyvenime: ar rašyti tokį, ar ne, nekildavo jokių klausimų – tai tradicija. Vis tik naujosios komunikacijos pasirodė stipresnės ir dalis ano meto moksleiviškojo folkloro perėjo į trumpąsias žinutes.

Pats albumų turinys irgi yra gana įvairus ir ne visada nuspėjamas. Atrasta tendencija, jog laikui bėgant vis populiariau darėsi cituoti žinomą rašytoją ar poetą nei rašyti moksleiviškojo folkloro posmus. Be abejo, tai rodo moksleivių norą keistis, tapti originalesniems, novatoriškiems. Antra vertus, citatų skaičiaus didėjimas liudija tradicijos keitimą, tikrosios albumų paskirties nykimą. Tačiau pati moksleivių kūryba taip pat nėra vienoda ir nuobodi. Žinoma, stereotipų čia neišvengta, tačiau galima rasti ir tikrai originalių minčių. Sugrupavus įvaizdžius, ryškėja ir aštuntojo dešimtmečio jaunuolių pasaulio suvokimas, juk ne veltui vieni kitus guodžia, išpėja, tarsi saugo nuo bauginančio ir plataus pasaulio, nuo slidžių gyvenimo kelių ir neišvengiamų sunkumų tuose keliuose. Be šios savitos baimės, jaučiama ir visais laikais esanti jaunatviška energija, ir optimizmas, noras pakilti pačiam ir pakeisti pasaulį, padaryti jį geresnį. Nelabai dideli skirtumai tarp merginų ir vaikinų albumų, žinoma, padėjo rasti tą ribą, skiriančią dviejų lyčių pasaulius. Keista, bet toji riba tikrai išorinė – labiausiai skiriasi grafinis vaizdas, o temos ir raiška praktiškai vienodos. Be abejo, čia pateikiamos tik kai kurios galimos interpretacijų versijos, nes kiekvienas, rašęs į šiuos albumus, turėjo savų priešasčių, savų minčių. Mokykliniai albumai, nors iš pirmo žvilgsnio paprasti ir labai panašūs, savy turi kažką tokio, kas neturėtų būti užmiršta.